

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-23](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-23)

УДК 330.35(477)

Наталія НАКОНЕЧНА

Львівський державний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-1377-4315>

e-mail: nakonnat@gmail.com

Наталія ГРАДЮК

Львівський торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-0458-810X>

e-mail: nmhraduk@gmail.com

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ РЕСУРСНИХ ОБМЕЖЕНЬ

Економічне зростання України характеризується значною нестійкістю та надмірною залежністю від зовнішніх чинників, а економічна політика держави не базується на відповідній ресурсо-обґрунтованій моделі економічного розвитку. Разом з тим, якість ресурсного потенціалу (трудового, матеріально-технічного, природного тощо) України погіршується, причому в умовах війни – стрімкими темпами. Все це значно перешкоджає подальшому економічному зростанню країни та посилює актуальність обґрунтування цілей і вироблення концептуальних засад економічного розвитку на основі критичної оцінки та використання наявних обмежених ресурсів. Органам державної влади пропонується реалізувати заходи, які мають на меті забезпечення обов'язкової альтернативності стратегічного планування економічного розвитку країни; формування у суспільстві ідеології «переходу» до іншої якості економічного зростання; створення системи стимулів суспільної легітимізації тіньових доходів та власності, забезпечення інвестицій у інноваційний, науково-технічний розвиток, освіту та соціальну сферу; визнання усіма суспільно-політичними групами спільних системоформуючих принципів та пріоритетів економічного зростання; забезпечення лібералізації економічної політики держави.

Ключові слова: державна політика, економічне зростання, ресурси, обмеження, пріоритети.

Nataliya NAKONECHNA, Nataliia HRADYUK

Lviv University of Trade and Economics

PRIORITIES OF THE STATE POLICY OF ECONOMIC GROWTH IN THE CONDITIONS OF RESOURCE LIMITATIONS

Ukraine's economic growth is characterized by significant instability and excessive dependence on external factors, and the state's economic policy is not based on an appropriate resource-based model of economic development. At the same time, the quality of Ukraine's resource potential (labor, material and technical, natural, etc.) is deteriorating. All this significantly hinders further economic growth of the country and increases the urgency of substantiating goals and developing conceptual foundations of economic development based on a critical assessment and use of available limited resources. Factors that prevent sustainable economic growth of Ukraine include: constant and systematic politicization of the state's actions in the field of economic policy, lack of heredity and alternative strategic planning of the state's economic development; low level of economic security of entrepreneurship and lack of state guarantees of ownership rights; high level of monopolization of socio-economic life in the state; excessive administrative and financial centralization of power and rigid administrative hierarchy; inefficient use of state budget funds; lack of stable «rules of the game»; low culture and distorted nature of socio-economic morality; strengthening of structural deformations in the national economy. The existing inconsistency, non-systematic state economic policy and lack of modeling of economic growth of Ukraine are already a threat to the economic security of the state. State authorities are invited to implement measures aimed at ensuring a mandatory alternative to the strategic planning of the country's economic development; formation in society of the ideology of «transition» to another quality of economic growth; creation of a system of incentives for social legitimization of shadow income and property, ensuring investments in innovative, scientific and technical development, education and the social sphere; recognition by all socio-political groups of common system-forming principles and priorities of economic growth; ensuring the liberalization of the state's economic policy.

Key words: government policy, economic growth, resources, limitations, priorities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В Україні сформувалась система господарювання, в якій ринкові інструменти діють недостатньо ефективно, не сформувалися прозорі та однакові для всіх суб'єктів господарювання правила економічної поведінки; не забезпечено дотримання права власності; відсутні стимули для ефективного використання ресурсного потенціалу, запровадження інноваційних та ресурсоощадних технологій; національна економіка не адаптована до умов глобалізації та відкритості тощо. Ці негативні чинники у поєднанні з нестабільністю, відсутністю спланованої поетапно реалізуючої (з відповідним коригуванням) економічної політики держави, її не базованістю на ресурсо-обґрунтованій моделі економічного розвитку значно перешкоджають подальшому економічному зростанню України.

У зв'язку з цим невідкладним завданням органів державного управління є окреслення цілей та вироблення концептуальних засад економічного розвитку держави на основі критичної оцінки наявних обмежених ресурсів (особливо в умовах війни) та їх використання для забезпечення національної

конкурентоспроможності, покращання якості життя та розвитку людського потенціалу держави, забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняної промисловості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематиці економічного зростання, пошуку шляхів та засобів його забезпечення присвячені публікації таких вітчизняних науковців, як О. Тимошенко та Т. Лісковецька [1, с. 8-15], О. Ольшанська, А. Мельник, Т. Воронкова [2, с. 32-44], Н. Єфремова та О. Коваленко [9, с. 14-20]. Специфічні умови, а також завдання державної політики активізації процесів економічного зростання визначені у працях Р. Лупака та Р. Бойка [3, с. 855-864], В. Коваленка, В. Радника [5], Г. Запші, О. Орлової-Курилової, С. Лімаренко, А. Яцун [8, с. 9-16] та ін. Визначенню провідного ресурсного забезпечення економічного зростання присвячені публікації С. Швець [4, с. 20-38], Т. Васильціва [6, с. 320-330], О. Череп [7, с. 296-300], Л. Федулової [10, с. 62-71].

Однак, кожна економіка специфічна, відповідно визначення ресурсного забезпечення економічного зростання не може бути типовим і потребує врахування тих, чи інших особливостей. Тим більше, для України, яка перебуває на стадії затяжної повномасштабної війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Існуюча непослідовність, несистемність державної економічної політики та відсутність моделювання економічного зростання України вже сьогодні є загрозою економічній безпеці держави, що проявляється у (1) монополізації іноземним капіталом стратегічно важливих галузей національної економіки, що загрожує стабільності окремих товарних ринків, (2) формуванні диспропорційної структури національної економіки, яка за своєю природою є неконкурентоспроможною, (3) збільшенні обсягів споживання більш дорогих, як правило, імпортованих товарів та зниженні попиту на продукцію вітчизняного промислового виробництва, (4) створенні передумов ще більш обмеженого економічного зростання для майбутніх поколінь, (5) сповільненні темпів росту ВВП, які при цьому досягаються більшою мірою за рахунок зростання цін та покращання доступу населення до ресурсів споживчого кредитування, що в умовах сповільнення зростання реальних доходів громадян зумовлює ризики розбалансування норми заощаджень і витрат населення та збільшення дефіциту зовнішньоторговельного балансу, (6) прогрішенні рівня та якості життя населення на більшій частині території держави; деградації науково-технічного потенціалу, некерваному відтоці за межі держави якісних інтелектуальних та трудових ресурсів, (7) зниженні мотивації до ведення легальної підприємницької діяльності в Україні та інвестиційної привабливості держави, (8) посиленні депресивності більшості регіонів України та критичної диференціації їх соціально-економічного розвитку.

Формулювання цілей статті

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики економічного зростання України в умовах ресурсних обмежень враховуючи вплив зовнішньої і внутрішньої нестабільності на функціонування соціально-економічної системи країни, що особливо посилюється та зумовлений зовнішньою воєнною агресією.

Виклад основного матеріалу

Економічне зростання України суттєво сповільнилося при наростанні зовнішніх гібридних загроз та очікується його призупинення унаслідок російсько-української війни. В таких умовах національна економіка зазнає критичних змін, які повністю змінюють її стан та вимагають застосування нової державної політики. У підсумку для країни необхідно змінити пріоритети державного регулювання і врахувати як перешкоди гібридного воєнного протистояння, так і соціально-економічні проблеми, що тривалий час властиві національному господарству (рис. 1).

З метою усунення викладених вище недоліків стратегічного планування економічного розвитку України ключовими цілями моделі економічного зростання держави в умовах обмежень на ресурси повинні стати:

1. Забезпечення обов'язкової альтернативності стратегічного планування економічного розвитку держави, що дозволить обґрунтувати різносторонні погляди усіх суспільно-політичних груп на стратегічні напрями економічного зростання держави і регіонів та їх соціально-економічні наслідки. Це забезпечить краще публічне і політичне визнання такої стратегії економічного розвитку держави та підвищить ефективність її реалізації через подальше закріплення положень основного стратегічного планового документа у нормативно-правових актах та стратегіях нижчих рівнів управління.

2. Формування у суспільстві ідеології потреби «переходу» до іншої якості економічного зростання держави. В умовах значної диференціації рівня доходів та життя населення, деградації науково-технічного потенціалу, некерваного відтоку за межі держави якісних інтелектуальних та трудових ресурсів, різкого погіршення якості ресурсного забезпечення, посилення депресивності більшості регіонів України та критичної диференціації їх соціально-економічного розвитку збільшення обсягів ВВП та промислового

виробництва не можуть слугувати належними критеріями економічного зростання держави та ефективності використання обмежених господарських ресурсів. Більше того існує в Україні економічне зростання можна швидше ототожнити з використанням існуючого чи створеного раніше ресурсного капіталу економіки, а не з економічним ростом. Виходячи з цього, більш ефективною видається стратегія одержання менш інтенсивної, проте довгострокової економічної віддачі від вкладених обмежених ресурсів. Для цього необхідно розробити систему соціальних критеріїв економічного зростання України (якість освітнього, наукового та інноваційного потенціалу, питома вага економічно активного населення, тривалість здорового життя населення, рівень безробіття, розрив між доходами 10,0 % високо- та 10,0 % низькодоходних груп населення, рівень злочинності) та сформувати усвідомлення усіма суспільно-політичними групами існування зв'язку між вкладанням ресурсів у менш рентабельні сфери діяльності (інноваційний, науково-технічний розвиток, освіту, соціальну сферу і т.ін.) та забезпеченням якісно нового і більш ефективного економічного зростання держави.

3. Забезпечення визнання усіма суспільно-політичними групами системоформуючих принципів та пріоритетів економічного зростання держави. Існуючі на сьогодні принципи, які визнаються вітчизняною елітою як беззаперечні, являють собою, у більшості випадків, набір малосумісних, з погляду економічної науки, концепцій прикладного характеру. Зокрема, навряд чи посилення конкурентоспроможності бізнесу можна пов'язати з його «захистом» від глобальної конкуренції, а соціальну ринкову економіку – з активною регуляторною функцією держави, чи інноваційний розвиток підприємств – зі штучно підтримуваними низькими цінами на енергоносії.

Рис. 1. Стратегічні засади реалізації державної політики економічного зростання України

Саме тому сьогодні необхідно абстрагуватися від вторинних суспільно-політичних проблем і сконцентрувати першочергову увагу на визначенні фундаментальних пріоритетів економічного розвитку

держави, пов'язавши їх з відповідною системою моральних цінностей. Насамперед, це стосується необхідності окреслення основоположних принципів економічної політики держави, які повинні лягти в основу формування ефективного моделі розвитку економіки і забезпечити усунення наявних у ній суперечностей, насамперед тих, що чинять негативний вплив на поглиблення дезінтеграційних тенденцій у суспільно-економічному середовищі України. Серед пріоритетних принципів доцільно закріпити: зниження розподільчої функції держави; забезпечення пропорційності економічного та соціального зростання; зниження рівня монополізації економіки та її галузей і т. ін. Основними принципами для забезпечення економічного зростання України в умовах дефіциту ресурсів, пов'язаними з відкритістю економіки, повинні стати: акцент на розвиток галузей, які мають порівняльні і конкурентні переваги у світовій економіці регіонального і глобального масштабу; високий рівень внутрішньої інтегрованості вітчизняної економіки, створення потужного національного ринку як фундаментальної основи для завоювання і закріплення за собою відповідних ніш на конкурентних і високоефективних світових ринках товарів і послуг; врахування різної фактороінтенсивності національних галузей і виробництв, тобто їх капітало- і працевлаштуваності порівняно з іншими країнами, врахування відповідних внутрішніх витрат, цін та їх світових аналогів.

4. Створення системи стимулів суспільної легітимізації тіншових доходів та права власності, забезпечення інвестицій у інноваційний, науково-технічний розвиток, освіту та соціальну сферу, що дозволить забезпечити розвиток цих менш рентабельних сфер в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів.

5. Забезпечення лібералізації економічної політики держави Відправною точкою при розробці системи заходів, спрямованих на лібералізацію української економіки, є визначення основних бар'єрів, які блокують свободу підприємств і потребують першочергового усунення з метою вивільнення механізмів ринкової конкуренції та самоорганізації, розвитку підприємницького середовища, реструктуризації та модернізації виробництва, підвищення ефективності використання обмежених господарських ресурсів та зростання ефективності використання ресурсів.

Першим кроком на цьому шляху має стати обмеження інституту державної влади тих гіпертрофованих функцій і фінансових важелів впливу, які дозволяють їй легко маніпулювати економічними процесами і роблять політичну діяльність надзвичайно привабливою «сферою бізнесу» для різного роду монополістичних об'єднань та політико-фінансових груп. Цього можна досягнути за рахунок: істотного зниження податків з одночасним обмеженням величини інших фінансових ресурсів, які акумулюються в державному бюджеті України, узгодження митних тарифів і зборів до рівня, передбаченого вимогами СОТ; ліквідації існуючих пільг, преференцій, дотацій, субсидій тощо, які виплачуються з державного та місцевих бюджетів; суттєвого спрощення процедури створення нових підприємств та ліквідації існуючих на основі застосування заявного принципу реєстрації бізнесу; посилення антимонопольного та антикартельного законодавства України з одночасним підвищенням ролі та збільшенням ваги і функцій Антимонопольного комітету; проведення судової реформи (посилення інституціонального забезпечення судової системи, збільшення відкритості та прозорості роботи судових органів, запровадження в судову практику інституту прецедентного права).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, на сьогодні головними викликами, над подоланням яких слід працювати та які перешкоджають економічному зростанню України, є зовнішня воєнна та гібридна агресія; постійна та системна політизація дій держави у сфері економічної політики; відсутність спадковості та альтернативності стратегічного планування економічного розвитку країни; низький рівень економічної безпеки підприємництва та незабезпеченість державою гарантій права власності; високий рівень монополізації суспільно-економічного життя в країні; надмірна адміністративна та фінансова централізація влади і жорстка адміністративна ієрархія; неефективне використання коштів державного бюджету; відсутність стабільних «правил гри». Подолання зазначених викликів і, таким чином, забезпеченню економічного зростання України в умовах війни та критично обмежених ресурсів сприятиме реалізація заходів за напрямками: дотримання принципу стратегічного планування економічного розвитку країни, її регіонів, секторів та галузей національної економіки; забезпечення визнання усіма суспільно-політичними групами системоформуючих принципів та пріоритетів економічного зростання держави; створення системи стимулів суспільної легітимізації тіншових доходів та права власності, забезпечення інвестицій у інноваційний, науково-технічний розвиток, освіту та соціальну сферу; забезпечення лібералізації економічної політики держави.

Подальші дослідження мають стосуватися економіко-математичного моделювання економічного розвитку України за різних альтернатив та за різного поєднання обмежених економічних ресурсів.

Література

1. Тимошенко О. В., Лісковецька Т. П. Системна трансформація національної економіки України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 1. С. 8–15.

2. Сучасні проблеми економічного розвитку України : монографія / за ред. О.В. Ольшанської, А.О. Мельник, Т.С. Воронкової. Київ : ТОВ «ДКС центр», 2018. 184 с.
3. Lupak R., Boiko R., Kuniyska-Iliash M., Vasylytsiv T. State Management of Import Dependency and State's Economic Security Ensuring: New Approaches to Evaluating and Strategizing. *Accounting*. 2021. Vol. 7. Issue 4. P. 855–864.
4. Швець С. Внутрішні дисбаланси та економічне зростання в Україні в площині фінансово-монетарної проблеми. *Світ фінансів*. 2021. № 4(69). С. 20–38.
5. Коваленко В., Радник В. Оцінка видатків державного бюджету України в контексті їхнього впливу на економічне зростання. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1226/1181>.
6. Vasylytsiv T. G., Klipkova O. I., Lupak R. L., Mitsenko N. G., Mishchuk I. P. Monetary and financial policy of Ukraine: theoretical-empirical connections and priorities of state regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4. № 31. P. 320–330.
7. Череп О. Г. Стимулювання інвестиційних процесів в економіці України задля підвищення її конкурентоспроможності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 1. С. 296–300.
8. Запша Г. М., Орлова-Курилова О. В., Лімаренко С. М., Яцун А. Г. Ресурсне забезпечення ефективності стратегічного управління інноваційною інфраструктурою у формуванні конкурентних переваг та соціально-економічних гарантій в умовах глобалізації економіки. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. Вип. 6 (39). С. 9–16.
9. Єфремова Н. Ф., Коваленко О. В. Економічне зростання, економічний розвиток: можливості економіки інноваційного типу. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 14–20.
10. Федулова Л. І. Інноваційний фактор забезпечення сталого розвитку регіонів України. *Економічний вісник університету*. 2017. № 33/1. С. 62–71.

References

1. Tymoshenko, O. V., Liskovetska, T. P. (2020). Systemic transformation of the national economy of Ukraine. *Business Inform*. no. 1. P. 8–15.
2. Olshanska, O. V., Melnyk, A. O., Voronkova, T. E. (2018). Modern problems of the economic development of Ukraine. Kyiv : LLC «DKS Center». 184 p.
3. Lupak, R., Boiko, R., Kuniyska-Iliash, M., Vasylytsiv, T. (2021). State Management of Import Dependency and State's Economic Security Ensuring: New Approaches to Evaluating and Strategizing. *Accounting*. no. 7 (4). P. 855–864.
4. Shvets, S. (2021). Internal imbalances and economic growth in Ukraine in the plane of the fiscal and monetary problem. *The world of finance*. no. 4(69). P. 20–38.
5. Kovalenko, V., Radnyk, V. (2022). Assessment of state budget expenditures of Ukraine in the context of their impact on economic growth. *Economy and society*. no. 37. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1226/1181>.
6. Vasylytsiv, T. G., Klipkova, O. I., Lupak, R. L., Mitsenko, N. G., Mishchuk, I. P. (2019). Monetary and financial policy of Ukraine: theoretical-empirical connections and priorities of state regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. no. 31 (4). P. 320–330.
7. Cherep, O. G. (2022). Stimulation of investment processes in the economy of Ukraine in order to increase its competitiveness. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. no. 1. P. 296–300.
8. Zapsha, G. M., Orlova-Kurilova, O. V., Limarenko, S. M., Yatsun, A. G. (2021). Resource ensuring the effectiveness of strategic management of innovative infrastructure in the formation of competitive advantages and socio-economic guarantees in the conditions of economic globalization. *Central Ukrainian scientific bulletin. Economic sciences*. no. 6 (39). P. 9–16.
9. Efremova, N. F., Kovalenko, O. V. (2018). Economic growth, economic development: possibilities of the innovative economy. *Business Inform*. no. 1. P. 14–20.
10. Fedulova, L. I. (2017). Innovative factor of ensuring sustainable development of the regions of Ukraine. *Economic Bulletin of the University*. no. 33/1. P. 62–71.